

REVISTA ROMÂNĂ DE STUDII
FILOSOFICE ȘI SOCIALE

Ideo

ROMANIAN JOURNAL
OF PHILOSOPHICAL
AND SOCIAL STUDIES

PHILOSOPHY

PSYCHOLOGY

CULTURAL STUDIES

POLITICAL SCIENCE

LAW

VOL. 2 (2017), ISSUE 1

OPINII DESPRE CĂRȚI

Copilaș, Emanuel. 2017. Adevărata idee care ne sucește mințile. Mark Blyth, Austeritatea. Istoria unei idei periculoase, Editura Tact, Cluj-Napoca, 2015. *Ideo: Romanian Journal of Philosophical and Social Studies* 2/1. [published online on October 25, 2016 at: <http://ideo.acad-iasi.ro/sites/default/files/papers/Ideo-2017-1-07.pdf>]

Emanuel Copilaș

Adevărata idee care ne sucește mințile. Mark Blyth, Austeritatea.

Istoria unei idei periculoase, Editura Tact, Cluj-Napoca, 2015

Scrisă dintr-o perspectivă neokeynesiană, deloc radicală, așa cum s-ar grăbi să o catalogheze, înainte de a o citi, intelectualii noștri publici – din simplul motiv că se poziționează în dezacord cu actuala mantră economică neoliberală – *Austeritatea. Istoria unei idei periculoase* elucidează originile intelectuale ale setului de măsuri economice adoptat, cel mai recent, de către Uniunea Europeană pentru a face față recesiunii globale declanșată în 2007 pe piața imobiliară americană.

Austeritatea are o istorie lungă. Ea începe cu John Locke, David Hume și Adam Smith, nume sonore ale liberalismului politic și economic, interesați cu toții „să construiască și să restrângă statele, state care încă nu cheltuie suficient pentru a fi emisă o politică de tăiere a cheltuielilor, dar ale căror datorii sunt însă profund îngrijorătoare. Considerăm că așa s-a născut austeritatea: din teama patologică față de datoria guvernamentală care se află în miezul liberalismului economic. Datoria guvernamentală îi pervertește pe cei care economisesc, îi distrage pe comercianți și distruge averea acumulată” (p. 180). Datoria, în imaginarul protestant care a însoțit, dacă ar fi să îi dăm crezare lui Max Weber, ascensiunea capitalismului – reprezintă o culpă morală. Cu cât te organizezi mai eficient, atât ca stat, cât și ca individ, cu atât nevoia de a împrumuta se diminuează. Oricât de rezonabil pare acest raționament, în cazul statelor, cel puțin, este fals. Blyth demonstrează convingător că, în istoria economică a statelor moderne, excedentele bugetare apar tot atât de frecvent ca deficitele, așa că datoria externă în sine nu este neapărat un motiv de îngrijorare. La începutul anilor 2000, când state ca Italia sau Grecia trecuseră sau se apropiaseră de o datorie externă de 100% din PIB, acest lucru nu a îngrijorat pe nimeni. Astăzi, în schimb, reprezintă o gravă problemă de macrostabilitate economică. Ce s-a întâmplat? „Nu e nicio îndoială că este o criză pe piața datoriilor publice, mai ales în Europa. Dar acesta este un rezultat, nu o cauză. Nu s-a produs nicio orgie de cheltuieli de stat care să ne fi adus aici. Nu a existat niciodată un risc general ca întreaga lume să se transforme în Grecia. Nu există niciun risc ca Statele Unite să dea faliment prea curând. Nu există o criză a datoriei de stat cauzată de cheltuieli de stat, doar dacă ții seama de cheltuielile efective și de datoriile cauzate de ruptura în sistemul bancar național. Ce începe ca

o criză bancară sfârșește printr-o criză bancară, chiar dacă trece prin conturile statului. Dar există o politică de a o face să pară vina statului, astfel încât cei vinovați pentru faliment să nu fie nevoiți să plătească pentru el. Austeritatea nu este doar preț pentru salvarea băncilor. Este prețul pe care băncile vor ca altcineva să îl plătească” (pp. 29-30).

Într-adevăr, unele date ale problemei s-au schimbat între timp. Criza economică din 2007-2008 a contat substanțial în acest sens, dar au existat și alte crize economice în trecut care au fost rezolvate, după ce austeritatea pusă în practică pentru o scurtă perioadă de timp a eșuat, așa cum eșuează întotdeauna, prin intermediul încurajării consumului și a investițiilor de către stat. Este vorba, desigur, de marea depresiune a anilor 1930, avându-și originile tot în Statele Unite. Se pare că Uniunea Europeană nu a învățat nimic din această criză, deoarece încearcă să soluționeze prezenta criză, transformată între timp într-o recesiune de amploare, tot cu ajutorul austerității, a tăierii masive a cheltuielilor publice, politică ce se repercutează cu timpul asupra bugetului statului în cauză, ca să nu mai vorbim de nivelul de trai al populației. Cu cât se economisește mai mult, cu atât consumul este descurajat și economia stagnează. De ce se așteaptă rezultate diferite în prezent, când efectele sociale și economice ale austerității sunt cunoscute de atâta timp? Așa cum spunea Einstein, definiția nebuniei rezidă în a face același lucru în mod repetat, dar așteptând rezultate diferite.

Problema este însă mai complicată. UE știe de fapt că rezultatele austerității – precarizare socială însoțită de cele mai multe ori de o creștere corelativă a infracționalității – sunt de neevitat. De ce persistă însă în dogmatismul că nu ar exista o alternativă viabilă la reducerea cheltuielilor bugetare pentru ieșirea din prezentul marasm economic? Deoarece, consideră Blyth, moneda euro trebuie menținută. El o compară foarte convingător cu etalonul aur din a doua jumătate secolului XIX care a ruinat economiile statelor europene acționând ca o cămașă de forță prin impunerea de ajustări bugetare în detrimentul cheltuielilor publice. Creșterea cantității de aur a unui stat a fost direct proporțională cu sărăcirea populației acestuia. Etalonul aur a constituit totodată principala cauză economică a primului Război Mondial. Austeritatea este strâns interconectată cu istoria ordoliberalismului german, la prima vedere asemănător keynesianismului anglo-saxon, și totuși foarte diferit: în keynesianism, statul reprezintă un actor economic de prim rang, în timp ce în ordoliberalism, statul asigură cu fermitate condițiile normative necesare desfășurării competiției economice, a sumei de interacțiuni permanente din care este alcătuită piața. Mecanismul euro răpește suveranitatea financiară a statelor, care sunt acum obligate să își asume o criză care s-a produs în mediul privat (băncile fiind, așa cum am amintit deja, principalele instituții responsabile în acest sens), convertind-o în datorie publi-

că. „Pe scurt, când se așteaptă ca aceia de jos să plătească disproportționat pentru o problemă creată de oamenii de la vârf și când cei de sus se descotorosesc permanent de orice responsabilitate cu privire la acea problemă, dând vina pe stat pentru greșelile lor, nu numai că a stoarce de la cei de jos nu aduce încasări suficiente pentru a repara lucrurile, ci va forma o societate și mai polarizată și politizată, în care condițiile pentru o politică viabilă de a face față unei datorii și mai mari și unei creșteri mai scăzute sunt subminate. Populismul, naționalismul și invocarea întoarcerii la «Dumnezeu și la aur» în doze egale sunt efectele generate de o austeritate inegală și nimeni, nici măcar cei de la vârf, nu beneficiază de pe urma ei. Într-o astfel de lume inegală și austeră, cei care încep de la baza distribuției veniturilor vor rămâne acolo, fiind lipsiți de posibilitatea unei progresii – fără «îmbunătățirea propriului trai», așa cum se exprimă Adam Smith –, singura mișcare posibilă rămânând una violentă. În ciuda a ceea ce se pare că a spus doamna Thatcher la un moment dat, nu numai că există ceva numit societate, ci în ea trăim cu toții, bogați și săraci deopotrivă, la bine și la rău” (p. 42).

Ce uită UE, și mai ales Germania, este că modelul austerității, pe care România l-a cunoscut din plin în timpul anilor 1980 și bazat pe stimularea exporturilor concomitent cu minimizarea importurilor, este imposibil să funcționeze simultan pentru toată lumea. Pentru ca un stat sau un grup de state să exporte, este necesar ca un alt stat sau un alt grup de state să importe. Nu putem aplica, deci, același model de dezvoltare dacă vrem cu toții să prosperăm. Însă ideologia neoliberală, care este la originea austerității, este și „rămâne o ideologie imună la fapte și la o infirmare empirică de bun simț. De aceea și rămâne, în ciuda oricăror dovezi pe care le putem aduna împotriva ei, o idee foarte periculoasă” (p. 345). Și, așa adăuga, este ideea care ne sucește cu adevărat mințile (în niciun caz comunismul care, oricât de mult s-ar vorbi, mai ales în România, de o posibilă resurgență a sa, este cu adevărat mort și îngropat).